

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ
IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2020 року)

У двох частинах

Частина 1

Суми
Сумський державний університет
2020

Відомості Верховної Ради України. 1996. № 18. Ст. 78.

3. Олійник О. В., Нагаєва Г. О. *Страховання. ХНАУ. 2008. 282 с.*

4. Жабинець О. Й. *Страховання. ЛьвДУВС. 2010. 260 с.*

КОМПЕНСАЦІЯ ВИТРАТ НА ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Харченко А. Л.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Думчиков М. О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Досліджуючи судову практику у сфері вирішення цивільних спорів, можна помітити тенденцію того факту, що суди досить часто відмовляють або частково задовольняють і задоволенні вимог, щодо відшкодування витрат на правову допомогу, навіть у тому разі, коли рішення ухвалюють на користь такої особи. Актуальність цього питання також зумовлює оновлення чинного цивільного процесуального законодавства України.

Проблематику та правову природу витрат на правову допомогу в цивільному процесі досліджували такі науковці: М. Рожкова, К. Шмотін, В. Заборовський, Т. Варфоломеєва, В. Личко, Е. Васьковський, О. Антонюк, І. Головань, Г. Тріпультський та ін.

Якщо звертатися до статистики судової практики, то вбачається, що у 2019 році районні суди міста Києва за клопотанням сторони цивільного процесу, зазвичай відшкодували декілька (2-3) тисячі гривень витрат на правничу допомогу. Навіть у випадках, коли ціна позову могла сягати мільйонів гривень, суди могли компенсувати суму у декілька тисяч, що в такому разі у десятки разів менше судового збору, який було сплачено на користь держави для ведення справи.

Слід починати з того, що відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу [1]. Та, відповідно до статті 15 Цивільного процесуального кодексу України, учасник справи мають право користуватися правничою допомогою. Особливу увагу заслуговує абзац 13 пункту 3 статті 2 Цивільного процесуального кодексу України, в якому зазначено, що одним із головних принципів цивільного судочинства є відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

За приписами ст. 79, 84 Цивільного процесуального кодексу України, витрати на

правову допомогу відносяться до судових витрат.

Відповідно до ст. 84 Цивільного процесуального кодексу України, витрати, пов'язані з оплатою правової допомоги адвоката або іншого фахівця в галузі права, несуть сторони, крім випадків надання безоплатної правової допомоги.

Сучасне цивільне судочинство є досить складним, як за нормативно-правовою базою, так і за своїм процесуальним перебігом розгляду справи і вирішення спорів. Тож складно уявити собі ефективний судових захист та взагалі правничу допомогу без допомоги професіонального адвоката. Ціни на послуги адвокатів в наш час можуть прирівнюватися до ціни позову, а в деяких випадках, навіть і перевищувати її. В будь-якому разі факт того, що особі передбачено законодавством можливість компенсації витрат на правничу допомогу в разі виграшу справи. Адже мова йде про захист власних прав та інтересів, а правничу допомога є невід'ємним елементом цього захисту.

Відповідно до статті 133 Цивільного процесуального кодексу України, до витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать витрати:

- 1) на професійну правничу допомогу;
- 2) пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи;
- 3) пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів;
- 4) пов'язані з вчиненням інших процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду.

А стаття 137 визначає, що витрати на професійну правову допомогу складаються з двох частин – це гонорар адвоката та витрати адвоката, які понесені у зв'язку з підготовкою справи до розгляду та взагалі з виконанням ним професійних обов'язків(представництво, збір доказів). Але, хоча законодавчо і закріплено принцип відшкодування витрат на правову допомогу, та все ж, як зазначають суди, зокрема, Верховний Суд, склад, розмір та співмірність витрат на правову допомогу входить до предмета доказування у справі. До того ж для відшкодування витрат потрібно окремо подавати клопотання до суду [5].

Для підтвердження всіх складових витрат суду повинні бути надані документи щодо доручення або договір про надання юридичних послуг, також документи, що засвідчують оплату гонорару адвокату, всіх інших витрат, що пов'язані з наданням правової допомоги, підготовки справи до розгляду. Такі документи повинні буди у вигляді квитанції до прибуткового касового ордера, касові чеки, посвідчення про відрядження та ін. Так, суди оцінюють надані адвокатом послуги дуже ретельно. Суд

може враховувати такі деталі: чи пов'язані представлені витрати з розглядом справи; чи є розмір витрат на адвокатську допомогу повинен бути обґрунтованим і пропорційним відповідно до предмета позову чи спору то. При цьому враховується ціна позову, а також значення справи для сторін, у тому числі, вплив справи на репутацію сторін і публічний інтерес до цієї справи. Поведінка сторони в розгляді справи, тобто така, яка могла привести до затягування справи, випадки подання необґрунтованих заяв, клопотань може також враховуватися при розгляді клопотання про відшкодування витрат на правову допомогу. Ще одним випадком можуть бути дії сторони щодо досудового вирішення спору, і його можливого врегулювання мирним шляхом.

Отже, з критеріїв, названих вище, можна сказати, що основний принцип, який застосовується судом при вирішенні питання про відшкодування витрат на правову допомогу – це принцип їх пропорційності.

Окремо розглядається розмір витрат на оплату послуг адвоката. Відповідно Цивільного процесуального кодексу України, ці витрати мають бути співмірними із складністю справи та робіт, що були виконані адвокатом, часом, який був витрачений на надання послуг та ціною позову та/або значення справи для сторони, в тому числі вплив справи на репутацію сторони, або публічним інтересом до справи. Неспівмірність витрат на правничу допомогу із передбаченими законом критеріями є підставою для подання стороною-опонентом клопотання про зменшення розміру витрат на правничу допомогу, які підлягають розподілу між сторонами.

Якщо звертатися до історії розвитку законодавства в цій сфері, то перш за все треба згадувати Закон України від 20 грудня 2011 року «Про граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу в цивільних і адміністративних справах», який на даний момент не є чинним (підстава – ухвалення нових норм до Цивільного процесуального кодексу). Стаття 1 зазначеного вище закону визначає, що розмір компенсації витрат на правову допомогу в цивільних справах, якщо ця компенсація буде виплачуватися стороні, на користь якої ухвалено рішення, не може перевищувати 40 відсотків прожиткового мінімуму для працездатної людини (розмір прожиткового мінімуму, що встановлений станом на 1 січня поточного року), за годину участі особин, яка надавала правову допомогу, безпосередньо в судовому засіданні, під час вчинення окремих процесуальних дій поза судовими засіданнями, і під час підготовки справи до розгляду на судовому засіданні [4]. Склад та розмір витрат на правничу допомогу також входив до предмета доказування у справі [6].

Поки ж, за новою редакцією Цивільного процесуального кодексу, в главі 8 змінюються підходи до відшкодування витрат на професійну правову допомогу: відтепер

закон не обмежує розмір компенсації витрат на правову допомогу.

У новій редакції Цивільного процесуального кодексу, в статті 134 є вимога до сторін процесу додавати до суду попередній, так би мовити, орієнтовний розрахунок суми судових витрат, які сторона очікує понести в зв'язку з розглядом справи. Відповідно до статті 185 кодексу, невиконання цього обов'язку тягне за собою залишення позову заяви без руху, а також суд вправі в такому випадку навіть відмовити у відшкодуванні судових витрат, крім витрат на сплату судового збору (відповідно до статті 134) [2]. Попередній розрахунок судових витрат є обов'язковим як для сторони позивача, так і для сторони відповідача.

Відповідно до частини 1 статті 135 Цивільного процесуального кодексу з'являється новий інститут забезпечення судових витрат [2]. Тобто суд може зобов'язати сторони внести на рахунок суду заздалегідь визначену суму, що пов'язана з розглядом справи або з певною процесуальною дією. Суд виносить ухвалу про забезпечення судових витрат.

Але тут треба говорити про те, що на практиці навіть досвідченому юристу чи адвокату дуже складно передбачити всі витрати і вартість послуг за ведення певної судової справи. Адже протягом розгляду справи можуть виникати різні несподівані події, нові обставини, необґрунтовані дії сторони-опонента, дії або бездіяльність суду.

Невиконання позивачем ухвали суду про забезпечення судових витрат шляхом внесення відповідної суми коштів на депозитний рахунок суду є підставою для залишення позову без розгляду за клопотанням відповідача (частина 6 статті 135) [2].

Після вирішення справи по суті, в разі задоволення позову, суд приймає рішення про повернення внесеної суми позивачеві, а в разі відмови в позові, закриття провадження у справі, залишення позову без розгляду – про відшкодування за її рахунок витрат відповідача повністю або частково. Невикористану частину внесеної позивачем суми повертається позивачеві не пізніше п'яти днів з дня вирішення питань, зазначених у цій частині, про що суд виносить ухвалу.

За практикою Європейського суду з прав людини, вирішуючи питання про відшкодування витрат на розгляд справи відповідно до статті 41 Конвенції про захист прав людини і основних свобод, суд зазначає, що заявник має право на компенсацію понесених судових витрат, якщо буде доведено факт їх неминучості і розумність їх розміру.

Аналіз судових рішень ЄСПЛ свідчить про те, що при вирішенні справ про відшкодування витрат на правову допомогу, суди переглядають кількість витраченого часу на ведення справи, можуть оцінювати відповідність і розумність ціни і послуг, враховують кваліфікацію адвоката і складність самої справи. Досить часто суди

зменшують заявлені суми і можуть зовсім відмовити у відшкодуванні витрат на правову допомогу. Суди також часто відмовляють відшкодувати витрати на послуги кількох адвокатів, якщо ті працювати над справою на представляли інтереси клієнта спільно.

Висновки. Отже, в будь-якому разі треба говорити про те, що надана можливість відшкодувати витрати сторін на правову допомогу є прогресивним положенням цивільного процесуального законодавства, яке забезпечує реалізацію права, передбаченого Конституцією України про право на правову допомогу. Але сама процедура клопотання щодо відшкодування цих витрат є досить складною. Положення щодо відшкодування судових витрат, їх попереднього розрахунку, забезпечення є неконкретизованими. Гонорари та ціни на послуги адвокатів дуже різняться. Складність справи, ціна та предмет позову також є індивідуальними. Тож передчасне внесення на депозитний рахунок коштів на ведення судової справи є моментом спірним. Тим паче з послідуєчим обов'язком сторони доказувати чому остаточна сума витрат відрізняється від попереднього розрахунку. Тож, на нашу думку, чинне цивільне процесуальне законодавство повинне бути більш конкретизованим. Потрібним нововведенням є появи чіткої процесуальної процедури розгляду клопотань сторін про відшкодування витрат на правову допомогу. А також зменшення кола повноважень судів у випадках розглядів таких клопотань, адже судді часто без достатнього мотивування переглядають розміри гонорарів адвокатів, визначають їх завищеними, безпідставно завищеними, і в результаті зменшують суму відшкодування витрат на правову допомогу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.2.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356
4. Про граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних та адміністративних справах: Закон України від 20 грудня 2011 р. № 4292 IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 29. Ст. 343.
5. Устюшенко С. Е. Витрати на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №9. С. 27–31.
6. Заборовський В. В. Правова природа витрат на правову допомогу в цивільному процесі

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ВІЛЬНИХ ЛІЦЕНЗІЙ

Філоненко С. С.

Студентка III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Думчиков М. О.

к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

В результаті розвитку суспільних відносин, пов'язаних з укладенням договорів щодо передачі права на доступ до об'єктів інтелектуальної власності, стрімко розвивається інститут вільних ліцензій, за допомогою якого здійснюється укладення договору щодо вільного доступу до творів чи інших авторських прав у цифровому просторі. Останнім часом, досить поширеним явищем стало бажання правовласників передати повністю або тільки частину твору для загальносуспільного використання. Саме це стало підставою виникнення такого виду договору як вільні публічні ліцензії. Головна особливість даного виду правовідносин полягає в тому, що автор повідомляє користувача про обмеження свого авторського права. Прикладом може бути ситуація, коли правоволоділець надає право третій особі використовувати твір й вносити до нього поправки, виправлення, але лише для некомерційних цілей. Варто підкреслити, що під вільної ліцензією варто розуміти не обов'язково безкоштовну, а таку, що буде існувати на умовах вільного ринку, торгівлі, свободи волі. Однак, у більшості випадках вільна ліцензія існує на безоплатній основі. Під час обмеження обсягу захисту авторського об'єкта правоволодільцем інтереси потенційних користувачів не враховуються. На них лише покладається право прийняття або неприйняття права на доступ до твору на умовах вільної ліцензії.

На думку І. А. Зеніної і К. М. Мешкової, хоча даний вид ліцензій на даному етапі розвитку суспільства є неабияк популярним, судова практика в країнах Європи і США є незначною, не кажучи вже про Україну, де вона взагалі відсутня. Тому існують сумніви щодо визнання вільної ліцензії [6, с.11].

Аналізуючи законодавство зарубіжних країн, де вільні ліцензії були визнані, закріплені і врегульовані спеціальними нормативними актами, можна сказати, що вони посідають одне з головних місць у системі договорів, які пов'язані з авторським правом.

Основними актами, які регулюють даний вид ліцензій у США виступають Акт про